

بررسی عملکرد دیوان بین‌المللی کیفری در پرونده‌های منازعات مسلحانه غیربین‌المللی

سمانه گیلاوند^۱

چکیده

۱۵۲

منازعات مسلحانه غیربین‌المللی به هر علتی رخ دهد، نظام حقوق داخلی به اندازه‌ای ناتوان خواهد شد که از عهده مدیریت امور برنیامده و حکومت قواعد حقوقی بین‌المللی را می‌طلبد. وجود مرجع قضایی به نام دیوان بین‌المللی کیفری راهکاری برای جلوگیری از گسترش این منازعات است. هدف تحقیق بررسی رویه قضایی دیوان بین‌المللی کیفری در مورد این منازعات می‌باشد که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، به صورت توصیفی-تحلیلی مورد پژوهش قرار گرفته است. دستاوردهای بررسی پرونده‌های^۲ دیوان به این ترتیب است که دیوان برای رسیدگی به پرونده‌ها با محدودیت‌های زیاد مانند تکمیلی بودن صلاحیتش، کمبود منابع مالی و انسانی روبه‌رو بود. به همین سبب مجبور به اولویت‌بندی و گزینش از بین پرونده‌های ارجاعی توسط دادستان دیوان، براساس معیارهای کمیت و کیفیت مدارک مجرمیت، تاثیر تحقیقات و تعقیبات بر جنایات و همچنین بر قربانیان جرائم و جوامع متاثر از آن، بررسی سابقه‌ی تحقیق یا تعقیب شخص و یا اعضای یک گروه، منافع جامعه‌ی بین-المللی، عدالت محوری، قابلیت استماع و پذیرش دعوا، شدت جرائم ارتكابی، گستره‌ی

۱. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، ایمیل samaneh.gilavand@yahoo.com

۲. پرونده‌های مربوط به منازعات مسلحانه غیربین‌المللی بین سال‌های ۲۰۱۴ الی ۲۰۱۸: آل حسن، ژرمن کاتانگا، توماس لوبانگا دیبلو، ویلیام سامویی روتو، جوشوا آراپ سانگ، ماتینگوژولوچوی.

زمانی و مکانی جرم ارتكابی، وسعت خسارات و صدمات جسمی و روانی وارده به قربانیان، میزان و ماهیت و شیوهی ارتكاب جرم، عوامل مشدده جرم ارتكابی شد.

واژگان کلیدی: منازعات، مسلحانه، غیربین‌المللی، دیوان بین‌المللی کیفری

مقدمه

در کنار جنگ‌های اتفاق افتاده میان کشورها مخاصماتی بوده که گوی سبقت از مخاصمات مسلحانه بین‌دولی ربوده‌اند منازعاتی که توصیف‌گر گفت و گوی مرگبار میان دو برادر هستند، تنها در سرزمین یک کشور اتفاق می‌افتند و طرفین درگیر گروهی از اتباع مخالف حکومت با یکدیگر، یا با نیروهای مسلح حکومتی هستند. آمارهای موجود پس از جنگ جهانی دوم بیان‌گر آن است که مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی چهار برابر بیش‌تر از منازعات بین‌المللی قربانی گرفته‌اند و تقریباً ۸۰ درصد قربانیان به این مخاصمات تعلق دارند.

کشیده شدن این مخاصمات به شورای امنیت و مداخله این رکن سازمان ملل متحد، خود، دلیلی بر این مدعاست که این مخاصمات، ابعاد بین‌المللی یافته و دیگر داخلی محض قلمداد نمی‌شوند.^۱ با تصویب اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری^۲ در ۱۷ ژوئیه ۱۹۹۸ اندیشه ایجاد مرجع بین‌المللی با صلاحیت رسیدگی به فجیع‌ترین جنایات بین‌المللی رنگ واقعیت به خود گرفت. با وجود آن که اکثر منازعه‌های مسلحانه‌ای که از جنگ جهانی دوم تاکنون رخ داده را می‌توان غیر بین‌المللی توصیف کرد، تحقیقات اندکی در مورد بررسی اعمال

۱. فلسفی، هدایت‌الله، صلح جاویدان و حکومت قانون دیالکتیک همانندی و تفاوت، تهران، فرهنگ نشر نو، چاپ اول، ۱۳۹۰، ص ۲۳۲.

۲. دیوان بین‌المللی کیفری (International Criminal Court) نخستین دادگاه دائمی بین‌المللی برای رسیدگی به جرایم نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت، جنایت جنگی و جنایت تجاوز است که مقر آن در لاهه، هلند قرار دارد. این دادگاه به جرایمی رسیدگی می‌کند که پس از این تاریخ توسط اتباع یا در قلمرو یکی از کشورهای عضو انجام شده باشد یا اینکه با تصویب شورای امنیت سازمان ملل متحد به این دیوان احاله شده باشد.

حقوق بشردوستانه بین‌المللی در مورد آنها انجام شده است. تحقیقات جدید در این عرصه بنا به دلایلی با دلسردی مواجه می‌شود. پیچیدگی فوق‌العاده و محیط عمدتاً سیاسی منازعه مسلحانه غیر بین‌المللی دشواری ویژه‌ای را برای تحقیق در این عرصه ایجاد نموده است. مسئله مورد بررسی در تحقیق این است که عملکرد دیوان^۱ در پرونده‌های مربوط به منازعات مسلحانه غیر بین‌المللی چگونه است، به عبارتی عملکرد دیوان از جهات اصولی مورد ارزیابی قرار گرفته تا روشن شود که دیوان تا چه اندازه هم‌سو با اصول و قواعد بشردوستانه بین‌المللی در رسیدگی به پرونده‌های این منازعات گام برمی‌دارد. سوال تحقیق: عملکرد دیوان در پرونده‌های منازعات مسلحانه غیر بین‌المللی چگونه است؟

فرضیه: دیوان تمامی کشورها را با هر رنگ، نژاد و هر آیین حقوقی به مثابه یک جامعه بین‌المللی در نظر گرفته که ارتکاب جرم در هر نقطه از آن امری واحد و نیازمند بررسی و مسئولیتی عمومی است. دولت‌ها در مقابل جرایم رخ داده مسئول و ملزم به همکاری هستند. دفتر دادستانی دیوان اقدامات مناسب را بر اساس اصول و معیارهای مشخص، برای تضمین تحقیقات قضایی و تعقیب موثر جرائم اتخاذ می‌کند و برای چنین اقدامی، منافع، اوضاع و احوال قربانیان و شهود از جمله سن، جنسیت و سلامتی آن‌ها، ماهیت جرائم به خصوص در جرائم جنسی و خشونت علیه کودکان را مد نظر قرار می‌دهد. روش پژوهش در این تحقیق توصیفی-تحلیلی و با کمک از منابع کتابخانه‌ای است. روش جمع‌آوری اطلاعات از طریق مطالعه منابع قابل دسترس و ترجمه‌ی متون خارجی مرتبط با موضوع پژوهش و همچنین جستجو در فضای مجازی و پایگاه داده‌های اطلاعاتی می‌باشد.

هیرش لاترپتچ چهار معیار ذیل را برای شناسایی مخاصمه^۲ برشمرده است:

۱. منظور از دیوان تا پایان متن مقاله، دیوان بین‌المللی کیفری است.

۲. تا پایان متن مقاله منظور از مخاصمه همان منازعه مسلحانه غیر بین‌المللی است.

- ۱- باید یک منازعه مسلحانه با ویژگی عام وجود داشته باشد؛
  - ۲- منازعه‌کنندگان باید بخش قابل توجهی از آن سرزمین را تصرف کرده و اداره نمایند؛^۱ شورشیان باید بر بخشی از قلمرو سرزمینی تسلط پیدا کرده باشند.^۲
  - ۳- آنها باید درگیری‌ها را مطابق با قواعد جنگ و از طریق نیروهای مسلح سازمان‌یافته-ای که تحت نظر یک مقام مسئول است، هدایت نمایند.
  - ۴- باید شرایطی موجود باشد که دولت‌های خارجی را ملزم نماید برخوردشان را از طریق شناسایی مخاصمه تعریف نمایند.
- هدایت منازعات از جانب فرماندهی مسئول است تا نیروهای شورشی مجبور به رعایت انضباط نظامی شده و خودسرانه عمل نکنند. البته، منظور این نیست که الزاماً سیستم مبتنی بر سلسله مراتب نظامی وجود داشته باشد، بلکه تنها بدین معنی است که یک گروه شورشی از یک سو قادر به برنامه‌ریزی و اجرای عملیات نظامی مستمر و هماهنگ و از سوی دیگر تحمل انضباط به صورت بالفعل باشد.^۳
- انجام عملیات نظامی مستمر و متمرکز از جانب شورشیان است. البته نه به این معنا که دستگاه‌های اداری ایجاد کرده باشند بلکه صرف هدایت عملیات نظامی به صورت منسجم و مستمر کفایت می‌کند. منظور از متمرکز بودن عملیات نظامی این است که عملیاتی توافق شده، برنامه‌ریزی شده، جمعی و هماهنگ صورت بگیرد.^۴
- اساسنامه رم به عنوان سند مؤسس دیوان در جزء «و» بند ۲ ماده هشتم خود، مخاصمه را

۱. کولن، آنتونی، مفهوم منازعه مسلحانه غیربین‌المللی در حقوق بشردوستانه بین‌المللی، ترجمه‌ی مجید شایگان فرد، تهران، انتشارات شهردانش، چاپ اول، ۱۳۹۶، ص ۴۴.

۲. ممتاز، جمشید و رنجریان، امیرحسین، حقوق بین‌الملل بشردوستانه مخاصمات مسلحانه داخلی، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۸۴.

3. Moir, L., THE LAW OF Internal Armed Conflict, Cambridge University PRESS, 2004, P. 78.

4. Verhoeven, S., "International and Non-International Armed Conflicts", Katholieke University Leuven, Faculty of Law, Working Paper No. 107, 2007, p. 17.

منازعه مسلحانه طولانی مدت میان نیروهای مسلح حکومتی و گروه‌های مسلح سازمان یافته یا میان چنین گروه‌هایی قلمداد نموده است که در قلمرو سرزمینی تنها یک دولت اتفاق می‌افتد. آستانه مورد نیاز برای تشخیص مخاصمه بر مبنای دو معیار آورده تعریف دادگاه بین‌المللی کیفری یوگسلاوی در قضیه تادیچ یعنی طولانی بودن مدت خشونت و سازمان یافتگی گروه مسلح مخالف قرار داده شده است.^۱

به موجب بند ۱ ماده‌ی ۲۴ اساسنامه دیوان «هیچ کس به موجب این اساسنامه نسبت به عملی که قبل از لازم‌الاجرا شدن آن مرتکب شده است، مسئولیت کیفری نخواهد داشت». از طرف دیگر بر اساس بند ۱ ماده‌ی ۱۲۶ اساسنامه «این اساسنامه از نخستین روز ماه بعد از شصتمین روز از تاریخ تودیع شصتمین سند تصویب، پذیرش، موافقت یا الحاق نزد دبیر کل سازمان ملل متحد لازم‌الاجرا خواهد شد.» با در نظر گرفتن مقررات این ماده، اساسنامه از اول ژوئای ۲۰۰۲، لازم‌الاجرا گردیده است.^۲

صلاحیت دادگاه‌های بین‌المللی کیفری که پس از جنگ جهانی دوم و قبل از تصویب اساسنامه دیوان تشکیل شده‌اند، محدود به جنایات واقع شده قبل یا در زمان تشکیل آنها است. اساسنامه دیوان از این جهت با دادگاه‌های فوق‌الذکر کاملاً متفاوت است؛ زیرا صلاحیت آن تنها متوجه جنایاتی است که در آینده اتفاق خواهد افتاد و نسبت به جنایات واقع شده قبل از لازم‌الاجرا شدن اساسنامه صلاحیت رسیدگی ندارد.^۳

۱. هنجنی، سید علی و شفیعی بافتی، نگین، ابعاد حقوقی بین‌المللی مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۲، ص ۴۱.

۲. پوربافرانی، حسن، حقوق جزای بین‌الملل، تهران، انتشارات جنگل، چاپ یازدهم، ۱۳۹۷، ص ۲۷۷.

۳. طهماسبی، جواد، قلمرو زمانی صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری، مجله حقوقی، شماره سی و هفتم، ۱۳۸۶، ص ۱۱-۴۵.

گفتار اول: عملکرد دیوان در پرونده‌هایی که احکام دیوان در مورد آن‌ها صادر و اجرا شده است

بند اول: پرونده آل حسن (Al-Hassan)

مظنون به جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی در تیمبوکتو مالی، بین سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ متهم شده است. اتهامات در ۳۰ سپتامبر ۲۰۱۹ تأیید شده و افتتاح دادگاه برای ۱۴ ژوئیه سال ۲۰۲۰ برنامه‌ریزی شده و بازداشت در دیوان است.

الف: نوع منازعه

بین آوریل ۲۰۱۲ و ژانویه ۲۰۱۳، در پیشبرد سیاستی که توسط گروه‌های مسلح القاعده اسلامی طراحی شد، مغرب و انصارالدین، یک حمله گسترده و سیستماتیک همراه با شکنجه، تجاوز و آزار و اذیت علیه مردم غیرنظامی مطابق ماده ۷(۱) اساسنامه در مالی انجام دادند. درگیری مسلحانه غیربین‌المللی در ژانویه ۲۰۱۲ آغاز شد. از ابتدای آوریل ۲۰۱۲ تا ۱۷ ژانویه ۲۰۱۳ شهر تیمبوکتو تحت کنترل گروه‌های مسلح القاعده در مغرب اسلامی و انصارالدین بوده است.

بنابراین درگیری انجام شده منازعه طولانی مدت میان نیروی حکومتی مالی و گروه مسلح سازمان یافته القاعده و انصارالدین است که تنها در کشور مالی صورت گرفته، در نتیجه مخاصمه مزبور دارای تمام معیارهای مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی مانند ویژگی‌های طولانی مدت، مسلحانه، سازمان‌یافتگی، تنها در یک سرزمین است در نتیجه منازعه صورت گرفته از نوع منازعه مسلحانه غیربین‌المللی، و انتخاب این پرونده برای بررسی صحیح است

ب: بررسی و تحلیل احراز صلاحیت دیوان

برای رسیدگی به این پرونده دیوان انواع صلاحیت خود را احراز کرد. زیرا با بررسی عملکردش شاهد آن هستیم که مبانی معقولی بر اساس دلایلی که در زیر به آن اشاره می-کنیم برای انواع صلاحیت دیوان در این پرونده وجود دارد:

۱. صلاحیت شخصی

دیوان صلاحیت شخصی دارد زیرا آقای آل حسن مطابق ماده ۱۱ اساسنامه، شخص حقیقی و سن او در زمان ارتکاب جنایات بیشتر از ۱۸ سال و در حدود ۳۵ سال (تولد: ۱۹۷۷ - ارتکاب جرم: ۲۰۱۲) بوده و در زمان ارتکاب جرم مبتلا به نوعی بیماری یا اختلال روانی نبوده و دارای اراده بوده است.^۱

۲. صلاحیت زمانی

دیوان صلاحیت زمانی دارد زیرا تاریخ ارجاع پرونده به دیوان ۱۳ جولای ۲۰۱۲ است و این تاریخ بعد از تاریخ تصویب اساسنامه دیوان است. (۲ جولای ۲۰۰۲)

۳. صلاحیت مکانی

دیوان صلاحیت مکانی دارد زیرا کشور مالی از جمله کشورهای است که رسماً به عضویت دیوان بین‌المللی کیفری درآمده است.

۴. صلاحیت موضوعی

جنایات علیه بشریت در تیمبوکتوی مالی شامل: شکنجه، تجاوز، بردگی جنسی، سایر اقدامات غیرانسانی از جمله: ازدواج‌های اجباری، شکنجه، برخورد بی‌رحمانه، خشونت علیه عزت شخصی، صدور احکام بدون صدور حکم قبلی توسط دادگاهی که به طور

۱. در ماده ۱۱ اساسنامه دیوان آمده است که تنها دیوان صالح به رسیدگی به جرایم اشخاص می‌باشد بنابراین مسئولیت کیفری دولتی در این دیوان قابل رسیدگی نیست. البته شخص مورد نظر باید دارای مشخصه هایی باشد: الف - شخص باید حقیقی باشد نه شخص حقوقی. ب - اشخاص در زمان ارتکاب جرم باید بیشتر از ۱۸ سال داشته باشند. بنابراین اشخاص زیر ۱۸ سال در صورت امکان توسط دادگاه‌های داخلی و بر اساس قوانین ملی محاکمه می‌گردند. ج - یکی از جرایم مشروحه در مواد ۷ و ۸ را مرتکب شده باشند. به عبارت دیگر دارای مسئولیت کیفری باشد.

منظم تشکیل شده و این احکام فاقد کلیه ضمانت‌های قضایی بوده که معمولاً صادر می‌شود، هدایت عمدی حملات علیه ساختمان‌های مذهبی و بناهای تاریخی انجام شده است. بنابراین دیوان صلاحیت موضوعی دارد زیرا جرائم ارتكابی توسط آقای آل حسن شامل جنایات جنگی، علیه بشریت و تجاوزاند که براساس بند ۱ ماده‌ی ۵ اساسنامه دیوان این جرائم در صلاحیت موضوعی دیوان هستند.

ج: بررسی معیارهای گزینش پرونده در دیوان

۱. احراز صلاحیت

دادستان دیوان پس از تحقیقات مقدماتی با بررسی وضعیت، به این نتیجه رسید که مبنای معقولی برای مرتکب دانستن آل حسن وجود دارد و تصمیم گرفت که تحقیقات در این مورد را آغاز کند. بنابراین همان‌طور که پیش‌تر اشاره کردیم در این پرونده دیوان نسبت به اتهامات آقای آل حسن صلاحیت خود را توسط دادستان احراز کرده و پرونده از نقطه نظر صلاحیت دیوان، این معیار را دارا است.

۲. شدت جرم ارتكابی

• تعداد قربانیان مستقیم و غیرمستقیم:

مردم غیرنظامی تیمبوکتو و منطقه آن جمعیت زیادی را شامل می‌شدند و این مورد جهت رسیدگی دیوان حائز اهمیت بود.

• وسعت خسارات وارده (از جمله آسیب‌های بدنی و روانی) به قربانیان و خانواده آنها
آقای الحسن در تخریب مقبره مقدس مسلمانان در تیمبوکتو با استفاده از نیروهای پلیس اسلامی، و سیاست ازدواج‌های اجباری که قربانی آن زنان ساکن تیمبوکتو بودند، تجاوز جنسی، بردگی جنسی زنان و دختران شرکت کرد و نقشی برجسته در ارتكاب جرایم و امور مذهبی، آزار و شکنجه جنسیتی توسط گروه‌های مسلح علیه مردم غیرنظامی تیمبوکتو داشته و همچنین انصارالدین، یک حمله گسترده مطابق ماده ۷ (۱) اساسنامه، در مالی انجام دادند.

او علاوه بر خسارات در زمینه تخریب اماکن و آسیب‌های جسمانی، مرتکب آسیب-

های روانی بسیاری از ساکنان تیمبوکتو شده زیرا معمولاً با عمل تجاوز علاوه بر تحقیر زن، گروه و جامعه‌ای که وی به آن تعلق دارد (اعم از اینکه یک گروه مذهبی یا نژادی یا ملی باشد) نیز تحقیر می‌شود. زنانی که قربانی این جرم قرار می‌گیرند علاوه بر مشکلات حاد روانی گاهی به بیماری‌هایی چون ایدز و بیماری‌های مقاربتی دیگر مبتلا می‌شوند. دیوان در گزینش این پرونده به گستردگی و وسعت و شدت این خسارات و آسیب‌ها توجه ویژه‌ای داشته است.

• گستره زمانی جرم ارتكابی:

به مدت چندین ماه، از ابتدای آوریل ۲۰۱۲ تا ۱۷ ژانویه ۲۰۱۳ شهر تیمبوکتو تحت کنترل گروه‌های مسلح القاعده در مغرب اسلامی و انصارالدین بوده و این گستره زمانی حائز اهمیت است.

۳. اتهامات

از جمله اتهامات ارتكاب یافته در این پرونده که حائز اهمیت دیوان در گزینش پرونده بوده و توجه خاصی به آنها داشته عبارتند از: تجاوز به عنف، حمله به اماکن فرهنگی و مذهبی؛

بند دوم: پرونده ژرمن کاتانگا^۱ (Germain Katanga)

در ۷ مارس ۲۰۱۴ به اتهام یک مورد جنایت علیه بشریت و چهار مورد جنایت جنگی مجرم شناخته شد. در ۲۳ مه ۲۰۱۴ به ۱۲ سال حبس تعزیری محکوم شد. این احکام نهایی و تاریخ اتمام حکم ۱۸ ژانویه ۲۰۱۶ تعیین شده است. در ۱۳ نوامبر ۲۰۱۵، اتاق استیناف این حکم را بررسی کرد و تصمیم به تخفیف آن گرفت. در ۱۹ دسامبر ۲۰۱۵، ژرمن کاتانگا برای اجرای حکم حبس خود به یک زندان در جمهوری دموکراتیک کنگو منتقل شد.

1. ICC, Germain Katanga , Case ICC-PIDS-CIS-MAL-02-010/20_Eng, Updated: July 2020, available at: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/katangaEng.pdf>.

الف: نوع منازعه

درگیری انجام شده منازعه مسلحانه طولانی مدت میان نیروی حکومتی کنگو و شبه نظامیان مسلح سازمان یافته نگیتی است که تنها در کشور کنگو صورت گرفته است در نتیجه مخاصمه مزبور دارای تمام معیارهای مخاصمه مسلحانه غیرین‌المللی که بیشتر بررسی کردیم است. پس منازعه صورت گرفته از نوع منازعه مسلحانه غیرین‌المللی است.

ب: بررسی و تحلیل احراز صلاحیت دیوان

برای رسیدگی به این پرونده دیوان انواع صلاحیت خود را احراز کرده زیرا با بررسی عملکردش شاهد آن هستیم که مبانی معقولی بر اساس دلایلی که در زیر به آن اشاره می‌کنیم برای انواع صلاحیت دیوان در این پرونده وجود دارد:

۱. صلاحیت شخصی

دیوان صلاحیت شخصی دارد زیرا آقای ژرمن کاتانگا مطابق ماده ۱۱ اساسنامه دیوان، شخص حقیقی و سن او در زمان ارتکاب جنایات بیشتر از ۱۸ سال و در حدود ۲۶ سال (تولد: ۱۹۷۸ - ارتکاب جرم: ۲۰۰۳) بوده و در زمان ارتکاب جرم مبتلا به نوعی بیماری یا اختلال روانی نبوده و دارای اراده بوده است زیرا ژرمن کاتانگا با کمک به اعضای خود در برنامه‌ریزی عملیات علیه بوگورو، در امر ارتکاب جنایات توسط شبه نظامیان نگیتی که با یک هدف مشترک اقدام می‌کردند، با اراده و آگاهانه کمک قابل توجهی کرده است.

۲. صلاحیت زمانی

در ۳ مارس ۲۰۰۴، دولت دی آر سی از زمان لازم‌الاجرا شدن اساسنامه رم در ۱ ژوئیه ۲۰۰۲، وضعیت (همه وقایع در صلاحیت دادگاه) قلمرو خود را ارجاع داد. پس از تجزیه و تحلیل مقدماتی، دادستان تحقیق در رابطه با وضعیت دی آر سی را ادامه داد. دیوان صلاحیت زمانی دارد زیرا تاریخ ارجاع پرونده به دیوان ۳ مارس ۲۰۰۴ است و این تاریخ بعد از تاریخ تصویب اساسنامه دیوان است (۲ جولای ۲۰۰۲).

۳. صلاحیت مکانی

دیوان صلاحیت مکانی دارد زیرا جمهوری دموکراتیک کنگو اساسنامه را در ۱۱ آوریل ۲۰۰۲ تصویب کرد و از جمله کشورهایی است که رسماً به عضویت دیوان درآمده است.

۴. صلاحیت موضوعی

دادگاه دوم، ژرمن کاتانگا را برای یک مورد از جنایات علیه بشریت (قتل) و چهار مورد (قتل، حمله به جمعیت غیرنظامی، تخریب اموال و غارت کردن) از جنایات جنگی که هنگام حمله به روستای بوگورو، در منطقه ایتوری انجام شد مطابق ماده ۲۵ (۳) اساسنامه رم گناهکار دانست. دیوان صلاحیت موضوعی دارد زیرا جرائم ارتكابی توسط آقای ژرمن کاتانگا شامل جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی هستند. که براساس بند ۱ ماده ۵ اساسنامه این جرائم در صلاحیت موضوعی دیوان هستند.

۱۶۲

ج: بررسی معیارهای گزینش پرونده در دیوان

۱. احراز صلاحیت

پس از تجزیه و تحلیل مقدماتی توسط دادستان تحقیق او تحقیقات در رابطه با وضعیت دی آر سی را ادامه داد. بنابراین همانطور که پیش تر اشاره کردیم در این پرونده دیوان نسبت به اتهامات ژرمن کاتانگا صلاحیت خود را توسط دادستان احراز کرده و این پرونده از نقطه نظر صلاحیت دیوان، این معیار را دارا است.

۲. شدت جرم ارتكابی

• تعداد قربانیان مستقیم و غیرمستقیم:

جمعیت غیر نظامی زیادی قربانی جنایات جنگی و علیه بشریت صورت گرفته از طرف ژرمن کاتانگا شدند. قضات به ۳۶۶ قربانی، حق شرکت در دادرسی را که نماینده آنها وکلای حقوقیشان بود ند دادند.

• وسعت خسارات وارده (از جمله آسیب‌های بدنی و روانی) به قربانیان و خانواده آنها و جبران خسارت:

در مخاصمه صورت گرفته تخریب و غارت اموال و اماکن متعلق به تعداد بسیاری از غیرنظامیان بوگورو انجام شده است که از دید دیوان پنهان نمانده و عاملان حمله به غیرنظامیان را مستوجب تحمل مجازات حبس طولانی می‌داند. قضات به ۲۹۷ قربانی پاداش نمادین ۲۵۰ دلار به ازای هر قربانی و همچنین غرامت‌های جمعی به صورت حمایت از مسکن، حمایت از فعالیت‌های درآمدزا، کمک آموزشی و حمایت روانی اعطا کردند. در ماه مه ۲۰۱۷، هیئت مدیره صندوق اعتماد تصمیم گرفت ۱ میلیون دلار برای جبران خسارت به قربانیان پرونده کاتانگا پرداخت کند که کل هزینه‌های جبران خسارات سفارش شده توسط دادگاه را پوشش می‌داد. هیئت مدیره همچنین از کمک داوطلبانه ۲۰۰۰۰۰ یورویی دولت هلند که شامل بودجه اختصاص یافته برای تأمین هزینه خسارات فردی است، استقبال کرد.

چنانچه در یک مخاصمه داخلی، عقل و منطق بر رفتار متخاصمان حاکم باشد، اینان باید بیش از طرف‌های یک مخاصمه بین‌المللی، دل‌نگران حفاظت از اموال و اشیای غیرنظامی باشند. زیرا این اشیا و اموال به هر حال متعلق به ملتی است که مخاصمه مسلحانه آن را به طور موقت چند پاره کرده است و به سود همه‌ی طرف‌های درگیر است که این دارایی‌های ملی را برای دوره پس از مخاصمه حفظ کنند.

• میزان مسولیت متهم:

دفتر دادستانی همواره در صدد تعقیب افراد دارای بیشترین مسولیت است و میزان خسارات وارده و ماهیت رفتار غیر قانونی ارتکاب جرم مد نظر دیوان قرار می‌گیرد. شرایط مشدده نیز مد نظر دیوان قرار می‌گیرند و در پرونده کاتانگا، وی به دلیل موقعیت خود در آوبه^۱ به تجهیز شبه نظامیان و امکان فعالیت آنها به صورت سازمان یافته کمک کرد. وی به شبه نظامیان این امکان را داد تا از ابزارهای لجستیکی بهره‌مند شوند. در نتیجه سواستفاده از قدرت و ارتکاب جرم علیه قربانیان بی دفاع بوگورو و ارتکاب جرائم جنایات جنگی و علیه بشریت از جمله مواردی هستند که در احراز صلاحیت دیوان مد نظر قرار گرفته‌اند.

۱- تنها مکانی در یک مجموعه با فرودگاه که می‌تواند هواپیماهای منتقل کننده اسلحه را در خود جای دهد. 1

۳. اتهامات

از جمله اتهامات ارتکاب یافته در این پرونده که حائز اهمیت دیوان در گزینش پرونده بوده و دیوان توجه خاصی به آنها داشته عبارتند از: جنایات جنگی، جنایات علیه بشریت. از آنجایی که در تدوین اساسنامه رم، اصل قانونی بودن جرایم مبنای صلاحیت دیوان قرار گرفته است در تنظیم ماده ۸ سعی شد آن جنایاتی به عنوان جنایات جنگی در اساسنامه درج گردد که هیچ تردیدی در عرفی بودن آنها نباشد. بر همین اساس قسمت الف بند ۲ ماده ۸ نقض‌های فاحش کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ را به عنوان جنایات جنگی معرفی می‌کند.^۱

با مطالعه‌ی تطبیقی جرایم جنگی در اساسنامه‌ی دیوان و مقررات ژنو، می‌توان دریافت که مبنای اصلی جرم‌انگاری این موارد، ماده سه مشترک کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل دوم الحاقی آن بوده است.^۲

بند سوم: پرونده توماس لوبانگا دییلو^۳ (Thomas Lubanga Dyilo)

لوبانگا؛ در ۱۴ مارس ۲۰۱۲، در جنایات جنگی، عضوگیری و سربازی برای کودکان زیر ۱۵ سال و استفاده از آنها برای شرکت فعال در درگیری‌ها، مقصر شناخته شد. در تاریخ ۱۰ ژوئیه ۲۰۱۲، در مجموع به ۱۴ سال زندان محکوم شد. حکم او در ۱ دسامبر ۲۰۱۴ توسط اتاق استیناف تأیید شد. در ۱۹ دسامبر ۲۰۱۵، توماس لوبانگا دییلو برای اجرای حکم حبس خود به یک زندان در دی آر سی منتقل شد. در ۷ آگوست ۲۰۱۲، دادگاه تصمیمی در مورد اصول جبران خسارت به قربانیان پرونده صادر کرد. در ۳ مارس ۲۰۱۵، اتاق تجدیدنظر دستور جبران خسارت دادگاه را اصلاح کرد. طرح جبران خسارت نمادین

۱. دیهم، علیرضا، درآمدی بر حقوق بین‌المللی کیفری، انتشارات وزارت امور خارجه، تهران، سال ۱۳۸۰.

۲. سیدزاده ثانی، مهدی و فرهادی آلاشتی، زهرا، جنایات جنگی در منازعه‌های داخلی و بین‌المللی مبانی و مصادیق تمایز، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۱۳۹۳، سال سوم، شماره ۱، ص ۵۸.

3. ICC, Thomas Lubanga Dyilo, ICC-PIDS-CIS-DRC-01-016/17_Eng Updated: 15 December 2017, available at: <https://www.icc.cpi.int/CaseInformationSheets/lubangaEng.pdf>.

جمعی در ۲۱ اکتبر ۲۰۱۶ تصویب شد. در ۱۵ دسامبر ۲۰۱۷، دادگاه مبلغ مسئولیت آقای لوبانگا را در قبال جبران خسارت جمعی ۱۰، ۰۰۰، ۰۰۰ دلار تعیین کرد.

الف: نوع منازعه

ثبت نام و اعزام به خدمت سربازی توسط لوبانگا برای کودکان زیر ۱۵ سال در نیروی میهن پرستی^۱ برای آزادی کنگو و استفاده از آنها برای مشارکت فعال در درگیری‌ها در چارچوب درگیری مسلحانه صورت گرفت. کودکان به عنوان سرباز در بونیا، چومیا، کسنی، بوگورو و جاهای دیگر مستقر شدند و آنها در نبردها از جمله در کوبو، سونگولو و مونگبالو شرکت داشتند. مشخص شده است که یو پی سی از کودکان زیر ۱۵ سال به عنوان نگهبان نظامی و شرکت فعال در درگیری‌ها استفاده می‌کرده است. شواهد نشان می‌دهد که "واحد کادوگو" عمدتاً از کودکان زیر ۱۵ سال تشکیل شده است.

درگیری انجام شده منازعه‌ای از نوع مسلحانه و طولانی مدت بوده که توماس لوبانگا دیپلو و همکارانش با طرح مشترک ساخت ارتش به منظور استقرار و حفظ کنترل سیاسی و نظامی بر ایتوری در آن شرکت کردند. در نتیجه اجرای این طرح مشترک، پسران و دختران زیر ۱۵ سال سرباز شناخته شده و ثبت نام شدند. در نتیجه، مخاصمه مزبور دارای تمام معیارهای مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی که پیشتر بررسی کردیم است.

ب: بررسی و تحلیل احراز صلاحیت دیوان

برای رسیدگی به این پرونده دیوان دارای انواع صلاحیت است. زیرا مبانی معقولی بر اساس دلایلی که در زیر به آن اشاره می‌کنیم برای انواع صلاحیت دیوان در این پرونده وجود دارد:

۱. صلاحیت شخصی

۱. اتحادیه میهن پرستان کنگولا (یو پی سی) در ۱۵ سپتامبر ۲۰۰۰ ایجاد شد. توماس لوبانگا از همان ابتدا یکی از اعضای بنیانگذار یو پی سی و رئیس آن بود. یو پی سی و شاخه نظامی آن (اف پی ال سی) در سپتامبر ۲۰۰۲ قدرت را در ایتوری به دست گرفتند. یو پی سی، به عنوان یک گروه مسلح سازمان یافته، در درگیری مسلحانه داخلی بای پی سی و سایر شبه نظامیان لندو، از جمله اف ار پی ال، بین سپتامبر ۲۰۰۲ و ۱۳ آگوست ۲۰۰۳ بود.

دیوان صلاحیت شخصی دارد زیرا لوبانگا مطابق ماده ۱۱ اساسنامه، شخص حقیقی و سن او در زمان ارتکاب جنایات بیشتر از ۱۸ سال و در حدود ۴۳ سال (تولد: ۱۹۶۰- ارتکاب جرم: ۲۰۰۲) بوده است.

لوبانگا در زمان ارتکاب جرم مبتلا به نوعی بیماری یا اختلال روانی نبوده و دارای اراده بوده است زیرا او رئیس یو پی سی و هم‌زمان فرمانده کل ارتش و رهبر سیاسی آن بوده است. او به طور ماهوی و مستمر از عملیات اف پی ال سی مطلع شد. وی در برنامه‌ریزی عملیات نظامی شرکت داشت و در تأمین پشتیبانی لجستیکی از جمله تهیه سلاح، مهمات، غذا، لباس فرم، جیره‌های نظامی و سایر تجهیزات عمومی به نیروهای اف پی ال سی نقشی اساسی داشت. او از نزدیک در تصمیم‌گیری در مورد سیاست استخدام شرکت داشت و به طور فعالانه از ابتکارات استخدام حمایت می‌کرد، به عنوان مثال با سخنرانی برای مردم محلی و افراد استخدام شده، و در سخنرانی خود در اردوگاه نظامی روآمپارا، کودکانی از جمله افراد زیر ۱۵ سال را به پیوستن به ارتش و تأمین امنیت جمعیتی که پس از آموزش نظامی در این منطقه مستقر شدند، تشویق کرد.

۲. صلاحیت زمانی

در تاریخ ۳ مارس ۲۰۰۴، دولت دی آر سی وضعیت (وقایع مربوط به صلاحیت دادگاه) قلمرو خود را به دیوان ارجاع داد. در نتیجه دیوان صلاحیت زمانی دارد زیرا تاریخ ارجاع پرونده به دیوان مارس ۲۰۰۴ است و این تاریخ بعد از تاریخ تصویب اساسنامه دیوان است. (۲ جولای ۲۰۰۲)

۳. صلاحیت مکانی

دیوان صلاحیت مکانی دارد زیرا جمهوری دموکراتیک کنگو اساسنامه دیوان را در ۱۱ آوریل ۲۰۰۲ تصویب کرد و از جمله کشورهایی است که رسماً به عضویت دیوان درآمده است.

۴. صلاحیت موضوعی

دیوان صلاحیت موضوعی دارد زیرا جرائم ارتكابی توسط لوبانگا شامل جنایات جنگی، سربازگیری و عضوگیری از کودکان زیر ۱۵ سال و استفاده از آنها برای شرکت فعال در درگیری‌ها هستند. که براساس بند ۱ ماده‌ی ۵ اساسنامه دیوان این جرائم در صلاحیت موضوعی دیوان هستند.

ج: بررسی معیارهای گزینش پرونده در دیوان

۱. احراز صلاحیت

همانطور که پیش‌تر اشاره کردیم در این پرونده دیوان نسبت به اتهامات توماس لوبانگا صلاحیت خود را توسط دادستان احراز کرده و این پرونده از نقطه نظر صلاحیت دیوان، این معیار را دارا است.

۲. شدت جرم ارتكابی

• تعداد قربانیان مستقیم و غیرمستقیم:

قضات به ۱۴۶ نفر از قربانیان مجاز برای شرکت در این پرونده حکم اعطا کردند. از جمله قربانیان، کودکان زیر ۱۵ سال بودند که یو پی سی از آنها برای شرکت فعال در درگیری‌ها استفاده می‌کرد. در نتیجه اجرای این طرح مشترک، این افراد سرباز شدند.

• وسعت خسارات وارده (از جمله آسیب‌های بدنی و روانی) به قربانیان و خانواده آن-

ها:

میزان بدهی توماس لوبانگا دیلو را برای جبران خسارت جمعی ۱۰، ۰۰۰، ۰۰۰ دلار

تعیین شد.

• گستره زمانی جرم:

لوبانگا به عنوان همدست جنایات جنگی، عضوگیری کودکان زیر ۱۵ سال و استفاده از آنها برای شرکت فعال در درگیری‌ها از ۱ سپتامبر ۲۰۰۲ تا ۱۳ آگوست ۲۰۰۳ مقصر بوده که این مدت طولانی در نظر دیوان حائز اهمیت است.

۳. اتهامات

به استناد ماده هشتم اساسنامه دیوان، سربازگیری از کودکان زیر پانزده سال ممنوع

است، اما از دو جهت بر آن انتقاد وارد است:

- ماده مزبور صرفاً مشارکت مستقیم کودکان در عملیات نظامی را ممنوع دانسته و ممنوعیت مذکور را به استخدام آنها تعمیم نداده است؛
  - سن معین شده را به جای هجده سال، پانزده سال قرار داده که این امر با دستاورد کنوانسیون حقوق کودک (ماده ۳۸ کنوانسیون) همخوانی ندارد.^۱
- یو پی سی از کودکان زیر ۱۵ سال برای شرکت فعال در درگیری‌ها استفاده می‌کرد. از آنها در دوره مربوطه به عنوان سرباز و محافظ مقامات ارشد از جمله متهمان استفاده می‌شد. مقررات مختلف اساسنامه براهمیت تحقیق و تعقیب موثر بر جرائم ارتكابی علیه کودکان یا جرائم تاثیرگذار بر آنها و محافظت از حقوق و منافع آنها تاکید دارد. این موارد شامل جرائم خاص علیه کودکان مثل جرائم جنگی مرتبط با استخدام یا بکارگیری اجباری و بهره‌گیری از اطفال زیر ۱۵ سال برای شرکت فعال در مخاصمات و نیز جرائمی می‌گردد که کودکان را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

گفتار دوم: عملکرد دیوان در پرونده‌هایی که متهمان آن تبرئه شدند.

بند اول: پرونده ماتيو نگوژولو چوی^۲ (Ngudjolo Chui)

در ۱۸ دسامبر ۲۰۱۲، شعبه دادگاه دوم ماتيو نگوژولو چوی؛ را به اتهام جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت تبرئه و دستور آزادی فوری وی را صادر و دادستانی در ۲۰ دسامبر ۲۰۱۲ این حکم را تجدید نظر کرد. در ۲۷ فوریه ۲۰۱۵، این حکم توسط اتاق تجدید نظر تأیید شد.

۱. کیتیچا یساری، کرانگساک، حقوق بین‌الملل کیفری، ترجمه بهنام یوسفیان و محمد اسماعیلی، تهران، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۳، ص ۳۵۳.

2. ICC, Ngudjolo Chui, available at: <https://www.icc.cpi.int/drc/ngudjolo/Pages/selected-records.aspx>.

بند دوم: پرونده ویلیام سامویی روتو (William Samoei) و جوشوا آراپ سانگ^۱

در ۵ آوریل ۲۰۱۶، دادگاه با اکثریت آراء تصمیم گرفت که پرونده علیه ویلیام سامویی روتو و جوشوا آراپ سانگ فسخ شود. این تصمیم مانع پیگرد قانونی جدید در آینده در دیوان یا در یک صلاحیت ملی نیست. این تصمیم قابل اعتراض است. اتهامات هر دو متهم رد و حکم برائت صادر شد.

الف: نوع منازعه

درگیری انجام شده منازعه‌ای از نوع مسلحانه و طولانی مدت بوده که ویلیام روتو و جوشوا آراپ سانگ کمک‌های اساسی در اجرای برنامه‌های مشترک از طریق سازماندهی برای حملات گسترده و سیستماتیک انجام می‌دادند که آستانه جنایات علیه بشریت را برآورده. در نتیجه، مخاصمه مزبور دارای تمام معیارهای مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی که پیشتر بررسی کردیم می‌باشد پس منازعه صورت گرفته از نوع منازعه مسلحانه غیربین‌المللی است.

ب: بررسی و تحلیل احراز صلاحیت دیوان

برای رسیدگی به این پرونده دیوان دارای انواع صلاحیت است زیرا مبانی معقولی بر اساس دلایلی که در زیر به آن اشاره می‌کنیم برای انواع صلاحیت دیوان وجود دارد:

۱. صلاحیت شخصی

دیوان صلاحیت شخصی دارد زیرا آقای ویلیام سامویی روتو و آقای جوشوا آراپ سانگ مطابق ماده ۱۱ اساسنامه دیوان، شخص حقیقی هستند و سن آن‌ها در زمان ارتکاب جنایات بیشتر از ۱۸ سال و به ترتیب در حدود ۴۳ سال (تولد: ۱۹۶۶ – ارتکاب جرم: ۲۰۰۸) و ۳۴ سال (تولد: ۱۹۷۵ – ارتکاب جرم: ۲۰۰۸) بوده و در زمان ارتکاب جرم مبتلا به نوعی بیماری یا اختلال روانی نبوده و دارای اراده بوده اند.

1. ICC, William Samoei Ruto (Ruto) ICC-PIDS-CIS-KEN-01-012/14_Eng Updated: April 2016, available at: <https://www.icc.cpi.int/CaseInformationSheets/rutosangEng.pdf>.

۲. صلاحیت زمانی

دیوان صلاحیت زمانی دارد زیرا تاریخ ارجاع پرونده به دیوان ۲۰۰۹ است و این تاریخ بعد از تاریخ تصویب اساسنامه دیوان است (۲ جولای ۲۰۰۲). دادستان دیوان در ۵ نوامبر ۲۰۰۹ تصمیم خود را به رئیس دادگاه برای ارسال درخواست مجوز برای شروع تحقیقات در مورد کنیا با توجه به خشونت پس از انتخابات ۲۰۰۷-۲۰۰۸ کنیا، که در آن تقریباً ۱۳۰۰ نفر کشته شدند طبق ماده ۱۵ (۳) اساسنامه رم اعلام کرد. در ۶ نوامبر ۲۰۰۹، ریاست دادگاه وضعیت را به دادگاه مقدماتی که متشکل از قاضی اکاترینا ترندافیلوا (رئیس دادگاه)، قاضی هانس-پیتر کائول و قاضی کونو تارفوسر بود واگذار کرد.

۳. صلاحیت مکانی

دیوان صلاحیت مکانی دارد زیرا کشور کنیا از جمله کشورهای است که رسماً به عضویت دیوان در آمده است.

۴. صلاحیت موضوعی

آقای سانگ و روتو به اتهام مسئولیت کیفری به عنوان همدستی غیرمستقیم طبق ماده ۲۵ (۳) الف) اساسنامه رم برای موارد زیر متهم شدند:
قتل ماده ۷ (ل) الف)، تبعید یا انتقال اجباری جمعیت (ماده ۷ (ل) د)، آزار و اذیت ماده ۷ (ه) (ل) د).

دیوان صلاحیت موضوعی دارد زیرا جرائم ارتكابی توسط آقای سانگ و روتو شامل جنایات علیه بشریت، قتل، تبعید یا انتقال اجباری جمعیت، آزار و اذیت است که براساس بند ۱ ماده ۵ اساسنامه دیوان، این جرائم در صلاحیت موضوعی دیوان هستند.

گفتار سوم: تحلیل معیارهای گزینش پرونده‌ها توسط دیوان

بند اول: احراز صلاحیت

اولین معیار برای گزینش پرونده‌های ارجاعی به دیوان، بررسی معیارهای حاکم بر احراز صلاحیت دیوان است. در این خصوص بند ۱ ماده ۵۸ اساسنامه مقرر می‌دارد که

دادستان در هر پرونده مبادرت به احراز ارتکاب جرائمی می‌کند که در حیطه‌ی صلاحیت دیوان^۱ قرار می‌گیرند.

بند دوم: منافع جامعه‌ی بین‌المللی

منافع و عدالت در اغلب موارد مرتبط با بررسی غیرحقوقی و حواشی یک پرونده‌ی حقوقی است که در انتخاب پرونده‌ی ارجاعی به دیوان نقش اساسی دارد. دیوان برای تحقق عدالت باید حفظ منافع قربانیان جرائم و محافظت از آنها را در اولویت قرار دهد. این امر طبق بند ۱ ماده‌ی ۶۸ اساسنامه دیوان مشمول صلاحیت‌گزینی آن می‌گردد. سپس بند ۱ ماده‌ی ۱۷ اساسنامه مقرر می‌دارد که پرونده‌های مطروحه باید با توجه به قابلیت استماع آن‌ها ارزیابی و گزینش شوند.

بند سوم: شدت جرم ارتكابی

شدت جرم ارتكابی به «تعداد قربانیان مستقیم و غیرمستقیم جرم ارتكابی، وسعت خسارات وارده بالاخص آسیب‌های روانی و بدنی به قربانیان و خانواده آن‌ها، گستره‌ی زمانی یا جغرافیایی جرم ارتكابی» بستگی دارد. این معیار بر اساس میزان مسولیت متهمان و نوع اتهامات مورد ارزیابی کمی و کیفی قرار می‌گیرد، عواملی که در احراز شدت جرم مد نظر دیوان قرار می‌گیرند، شامل ملاحظات کیفی و کمی مرتبط با «میزان، ماهیت، شیوه‌ی ارتكاب و تاثیر جرائم» می‌شوند.

بند چهارم: قابلیت پذیرش و استماع دعوی

دیوان طبق ماده ۱۹ اساسنامه، صلاحیت خود و قابلیت استماع دعوی ارجاعی را راساً احراز خواهد کرد.

بند پنجم: اتهامات

مقررات مختلف اساسنامه دیوان بر اهمیت تحقیق و تعقیب موثر بر جرائم ارتكابی علیه کودکان یا جرائم تاثیرگذار بر آنها و محافظت از حقوق و منافع آنها تاکید دارد. این موارد شامل جرائم خاص علیه کودکان مثل جرائم جنگی مرتبط با استخدام یا به کارگیری اجباری و بهره‌گیری از اطفال زیر ۱۵ سال برای شرکت فعال در مخاصمات و نیز جرائمی می‌گردد که کودکان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. دفتر دیوان همواره توجه خاصی به جرائمی نظیر «جرائم علیه اطفال، تجاوز به عنف، حمله به اماکن فرهنگی، مذهبی و تاریخی و پرسنل نیروهای حافظ صلح» دارد.

بند ششم: میزان مسولیت متهمان

وسعت مسولیت هر متهم بر اساس ماهیت رفتار غیرقانونی ارتكابی ارزیابی می‌شود و میزان دخالت، قصد و انگیزه‌ی متهم از جمله «تبعیض و هرگونه سوءاستفاده از قدرت یا مقام رسمی متهم» بررسی می‌شوند.

بند هفتم: شرایط مشدده در احراز صلاحیت دیوان

هرگونه محکومیت کیفری قبلی تحت صلاحیت دیوان یا دارای ماهیت مشابه، ارتكاب جرم همراه با خشونت خاص یا قربانیان متعدد، انگیزه‌های عمدی و تبعیض آمیز در ارتكاب جرم، سوءاستفاده از قدرت و مقام رسمی، ارتكاب جرم علیه قربانیان بی‌دفاع یا افراد غیرنظامی مورد حمایت حقوق بشردوستانه‌ی بین‌المللی نظیر زنان و کودکان و افراد سالمند. عمده‌ترین عوامل مشدده در پرونده‌های منازعه مسلحانه غیربین‌المللی که در گزینش پرونده‌ها توسط دیوان لحاظ شده‌اند عبارتند از:

- ۱- ارتكاب جرم همراه با خشونت خاص یا قربانیان متعدد
- ۲- سوءاستفاده از قدرت و مقام رسمی
- ۳- ارتكاب جرم علیه قربانیان بی‌دفاع یا افراد غیرنظامی مورد حمایت حقوق بشردوستانه‌ی بین‌المللی نظیر زنان

۴- کودکان و افراد سالمند

۵- سازمان یافته بودن

۶- وسعت خسارات

۷- حمله به اماکن تاریخی و مذهبی و فرهنگی

۸- تصرف غیرقانونی.

گفتار چهارم: تحلیل مبانی اصولی در گزینش پرونده‌ها توسط دیوان

بند اول: واقع‌گرایی

انتخاب روند رسیدگی به یک پرونده بر اساس مدارک و ادله‌ی موجود صورت می‌گیرد. دادرسی، در صورت وجود توجیه منطقی با توجه به ادله‌ی ارائه شده و ارزیابی قابل پذیرش و استماع بودن می‌تواند شروع به رسیدگی کند.

بند دوم: بی‌طرفی

اصل بی‌طرفی بیانگر اتخاذ روش‌ها و معیارهایی مشابه برای اعضای همه‌ی گروه‌ها است تا تعیین کند که آیا جرائم اتهامی با توجه به معیارهای تعیین شده در سند اولویت‌بندی و انتخاب پرونده‌ها، نیازمند تحقیق یا تعقیب است یا خیر.

بند سوم: استقلال

طبق ماده‌ی ۴۲ اساسنامه دیوان دفتر دادستان به طور مستقل اقدام می‌کند و بدون هر گونه «تحریک، فشار، تاثیر، تهدید یا دخالت خارجی مستقیم یا غیرمستقیم دولت‌ها یا سازمان‌های بین‌المللی مبادرت به احراز جرائم ارتكابی در حیطه‌ی صلاحیتی دیوان و سایر موارد» می‌کنند. طبق ماده‌ی ۱۴ اساسنامه انتساب اتهام به متهمان به عهده‌ی دادستان است. این امر با توجه به ادله‌ای صورت می‌گیرد که دادستان با همکاری دولت‌های عضو جمع‌آوری کرده است.

گفتار پنجم:

بررسی و تحلیل مسولیت کیفری فردی فرماندهان و مقامات مافوق

آقای الحسن با سمت رئیس پلیس اسلامی، آقای ویلیام سامویی روتو با سمت معاون فعلی رئیس جمهور کنیا، آقای آراپ سانگ با سمت رئیس عملیات در کاس اف ام در نایروبی جمهوری کنیا همگی از فرماندهان و مقامات مافوقی بودند که مرتکب جرائم منازعات مسلحانه غیرین‌المللی شدند.

بنابراین، فرماندهان و مقامات مافوق مذکور برای جرایم جنگی ارتکاب یافته پیرو فرمان خود حتی اگر از جانب زیردستان آنها صورت گرفته باشد مسؤولیت کیفری فردی دارند. البته منوط به این که از جرایم ارتکاب یافته اطلاع داشته یا دلیلی مبنی بر اطلاع وجود داشته باشد. همچنین باید این نکته اثبات شود که آنها تا حد توان و اختیار خود، تمامی اقدامات لازم را در راستای جلوگیری از ارتکاب جرم به کار نبسته‌اند و این عملکرد دیوان مستند به این مورد است که، اجرای دکترین مسؤولیت فرمانده به موجب ماده ۲۸ اساسنامه، ناظر به وقوع جرایم مندرج در ماده هشتم اساسنامه مزبور است، در نتیجه دکترین مذکور در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی نیز قابلیت اجرا خواهد داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

در این تحقیق سعی بر این بوده است که رویه و عملکرد دیوان در مورد منازعات مسلحانه غیرین‌المللی مورد بررسی دقیق قرار بگیرد. ماحصل این کار در دیگر پژوهش‌ها دیده نمی‌شود زیرا محقق به صورت موردی پرونده‌های مربوط به منازعات مسلحانه غیرین‌المللی را ترجمه و بررسی کرده و به صورت دقیق و جزئی عملکرد دیوان را مورد بررسی قرار داده است. از جمله پیشنهادات سازنده در امر رسیدگی ایده‌آل دیوان می‌توان به وارد نمودن تعاریف جنایات موجود در اساسنامه دیوان در قوانین کیفری، همکاری دولت‌ها با دیوان، ارتقای توانایی سازمان ملل و سازمان‌های منطقه‌ای در اخطار به موقع و اقدام سریع اشاره کرد.

برونداد دادگاه بین‌المللی کیفری امری فراگیر و جهان شمول است و دربرگیرنده دول عضو و غیرعضو است و لذا همگان ملزم به رعایت آن در سطوح بین‌الملل هستند. این پرونده‌ها دولت‌ها را با هر گرایش و حکومتی به یکدیگر نزدیک کرده و زمینه ارتکاب جرم را کم‌رنگ کرده است. با بررسی جرایم ارتكابی در سطح جهان و پرونده‌ها و آراء دیوان و مطالعه موردی همه‌ی این موارد آشکار می‌شود برخی از دول با استناد به قوانین داخلی و برای حفظ منافع خود در روند اجرایی احکام صادره از سوی دیوان خلل ایجاد می‌نمایند. تا کنون به کرات جنایات ممنوعه از سوی کشورهایی که ابر قدرت محسوب می‌شوند رخ داده که هیچ محاکمه‌ای به دنبال نداشته‌اند و در سایه این کشورها دولت‌های دیگر نیز اقدام به جنایات ممنوعه می‌کنند. و این نقطه‌ی ضعف دیوان است که ماهیت وجودی آن را دچار تزلزل نموده است با این حال رویه‌های دیوان در بررسی آراء صادره پرونده‌های مورد مطالعه پژوهش‌گر و همچنین در موارد ارتكابی در همه‌ی نقاط دنیا بر اساس موازین حقوقی و قانونی است گاه قوانین اتخاذ شده از سمت دیوان می‌تواند در نقطه مقابل با قوانین دولت‌ها و حاکمیت دولت و گاه مغایر با شورای امنیت باشد. بنابراین در رویه‌های دیوان شاهد ارجاع پرونده‌ها به دولت‌ها و شورای امنیت هستیم تا با سازوکارهای حقوقی و بررسی جرایم به نتایج مطلوب از لحاظ حقوقی و کیفری منتهی شود. در این راستا دولت‌ها باید با دیوان همکاری کنند و دیوان بنا به مقتضیات و توانایی دولت‌ها در ارجاع پرونده و مراحل تحقیق و سازوکارهای تحقیق مسئولیت را به دولت‌ها محول نماید.

دفتر دادستانی اقدامات مناسب را برای تضمین تحقیقات قضایی و تعقیب موثر جرائم اتخاذ می‌کند و برای چنین اقداماتی، منافع و اوضاع و احوال قربانیان و شهود از جمله سن و جنسیت مذکور در بند ۳ ماده‌ی ۷ اساسنامه و سلامتی آن‌ها، ماهیت جرائم به خصوص در جرائم جنسی و خشونت علیه کودکان را مد نظر قرار می‌دهد که این نتیجه با فرضیه محقق همسو بود ولی در روند تحقیق شاهد نکات جدیدی در رابطه با عملکرد دیوان بوده که به تفسیر آنها مورد را بررسی و تحلیل قراردادده و نتایج بررسی‌های ذکر شده به شرح ذیل است.

برای اولویت‌بندی پرونده‌ها، دفتر دادستانی معیارهای زیر را مورد توجه قرار می‌دهد و این معیارها به صورت دستورهای سلسله‌مراتبی اعمال نمی‌شوند بلکه ارزش خاص معیارهای مذکور به اوضاع و احوال هر پرونده بستگی دارد:

۱. کمیت و کیفیت مدارک مجرمیت و تبرئه در دسترس دفتر مانند دسترسی به مدارک اضافی و خطرهای تخریب آنها.

۲. تاثیر تحقیقات و تعقیبات بر جنایات یا تشکیلات آنهادر جهت پیش‌گیری و ممانعت از ارتکاب این جرائم در آینده.

۳. ارزیابی مقایسه‌ای از میان پرونده‌های انتخابی بر اساس عوامل مشابه که هدایتگر انتخاب پرونده است.

۴. تاثیر تحقیقات و تعقیبات بر قربانیان جرائم و جوامع متأثر از آن.

۵. بررسی سابقه‌ی تحقیق یا تعقیب شخص و یا اعضای یک گروه توسط دفتر دیوان و یا یک دولت برای جرائم جدی.

۶. تاثیر و توانایی دفتر در پیگیری موفق و موثر پرونده‌ها با چشم‌انداز معقول محکومیت.

۷. ظرفیت دفتر برای انجام موثر تحقیقات ضروری در دوره‌ی زمانی متعارف و معقول شامل وضعیت امنیتی در منطقه‌ای که دفتر در حال انجام عملیات است یا جایی که افراد در کنار دفتر همکاری می‌کنند و توانایی دیوان در محافظت از افراد در خطر.

۸. بررسی مبانی صلاحیتی (احراز صلاحیت موضوعی، زمانی، مکانی و شخصی دیوان).

۹. منافع جامعه‌ی بین‌المللی.

۱۰. عدالت‌محوری، قابلیت استماع و پذیرش دعوا.

۱۱. شدت جرائم ارتکابی.

۱۲. گستره‌ی زمانی و مکانی جرم ارتکابی.

۱۳. وسعت خسارات و صدمات جسمی و روانی وارده به قربانیان.

۱۴. میزان، ماهیت و شیوه‌ی ارتکاب جرم.

۱۵. عوامل مشدده جرم ارتكابی (سازمان یافته‌بودن، سوءاستفاده از قدرت، وسعت خسارات، حمله به اماکن تاریخی و مذهبی و فرهنگی، تصرف غیرقانونی).
دیوان برای رسیدگی به پرونده‌ها با محدودیت‌های زیاد از جمله تکمیلی بودن صلاحیتش، کمبود منابع مال و انسانی روبه‌رو است. به همین سبب مجبور به اولویت‌بندی و گزینش از بین پرونده‌های ارجاعی است که توسط دادستان دیوان بر اساس اصول و معیارهای قانونی و بدون هیچ‌گونه پیش‌داوری انجام می‌گیرد.

دولت‌ها نیز جرایم ارتكابی را باید به دادستان دیوان ارجاع نمایند. ماده ۱۳ اساسنامه‌ی دیوان نیز به این موضوع پرداخته است. یک دولت عضو باید وضعیتی را که به نظر می‌رسد در آن یک یا چند جنایت ارتكاب یافته است، به موجب ماده ۱۴ اساسنامه به دادستان ارجاع نماید. این مورد در ماده‌ی شورای امنیت نیز صدق می‌کند. خانم فاتو بنسودا، دادستان دیوان در پانزدهم آبان ماه ۱۳۹۸ با حضور در مقر سازمان ملل با اشاره به آن که شکستن چرخه بی‌کیفرمانی نیاز به یک تلاش بین‌المللی هماهنگ برای اطمینان از پاسخگویی در برابر جنایات دارد، تاکید داشت که «با بازداشت و تسلیم فراریان، جامعه جهانی می‌تواند عدالت را برای قربانیان منازعات مسلحانه به ارمغان آورد و از وقوع جرم و قربانی‌زایی در آینده جلوگیری کند».

بدون شك ایجاد چنین دیوانی که به محاکمه مجرمان خواهد پرداخت می‌تواند مثبت و قابل توجه ارزیابی شود زیرا دیوان می‌تواند زمینه اصلی برای توسعه و رعایت حقوق بشردوستانه جهت حفظ صلح و حمایت از اشخاص در مخاصمات مسلحانه اعم از بین‌المللی و داخلی باشد. مسلماً دیوان ضمن بهره‌برداری از اصول کلی حقوقی و عرف بین‌المللی می‌تواند با تصمیمات خود در آینده به شکل منبعی برای وضع عرف‌های بین‌المللی و اصول جدید حقوق بین‌المللی در مورد حقوق مخاصمات مسلحانه درآید. قطعاً مشارکت جامعه بین‌المللی در این خصوص در جهت رسیدن به نظم و امنیت بین‌المللی و حفظ کارآیی دیوان موثر بلکه ضروری است و در مجموع، می‌توان این گونه نتیجه گرفت که

گرچه مقررات عهدنامه‌ای پیرامون مخاصمات مسلحانه داخلی تنظیم و تصویب شده است اما، حاکمیت دولت‌ها در این باره به شدت تأثیر گذار است. به رغم تلاش‌های انجام شده در سطح بین‌المللی، همچنان شاهد وقوع مخاصمات مسلحانه داخلی هستیم که بیش از پیش جامعه‌ی بین‌المللی را دچار بحران ساخته، صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره افکنده است.

فهرست منابع

منابع فارسی:

الف) کتاب‌ها

- ۱- پوربافرانی، حسن، حقوق جزای بین‌الملل، تهران، انتشارات جنگل، چاپ یازدهم، ۱۳۹۷.
- ۲- فلسفی، هدایت الله، صلح جاویدان و حکومت قانون دیالکتیک همانندی و تفاوت، تهران، فرهنگ نشر نو، چاپ اول، ۱۳۹۰.
- ۳- کولن، آنتونی، مفهوم منازعه مسلحانه غیربین‌المللی در حقوق بشردوستانه بین‌المللی، ترجمه‌ی مجید شایگان فرد، تهران، انتشارات شهردانش، چاپ اول، ۱۳۹۶.
- ۴- کیتی شیایزری، کریانگ ساک، حقوق بین‌الملل کیفری، ترجمه بهنام یوسفیان و محمداسماعیلی، تهران، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- ۵- ممتاز، جمشید و رنجبریان، امیرحسین، حقوق بین‌الملل بشردوستانه مخاصمات مسلحانه داخلی، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۴.
- ۶- هنجنی، سید علی و شفیع بافتی، نگین، ابعاد حقوقی بین‌المللی مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۲.

ب) مقالات

- ۱- دیهم، علیرضا، درآمدی بر حقوق بین‌المللی کیفری، انتشارات وزارت امور خارجه، تهران، سال ۱۳۸۰.

- ۲_ سیدزاده ثانی، سید مهدی و فرهادی آلاشتی، زهرا، جنایات جنگی در منازعه‌های داخلی و بین‌المللی، مشهد، پژوهش‌نامه‌ی ایرانی سیاست بین‌الملل، چاپ سوم، ۱۳۹۳.
- ۳_ طهماسبی، جواد، قلمرو زمانی صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری، مجله حقوقی، شماره سی و هفتم، ۱۳۸۶.

منابع لاتین:

A. Books

Moir, Lindsay, The Law of Internal Armed Conflict, Cambridge University Press, 2004.

B. Articles:

Verheoven, S., "International and Non-international Armed Conflicts", Verheoven, Katholieke University Leuven Faculty of Law, Working Paper No.107, 2007.

C. Documents

Table of Cases:

International Criminal Court (ICC):

- 1- The Prosecutor v. Al-Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud, Case ICC-PIDS-CIS-MAL-02-010/20_Eng ,Updated: July 2020 , available at: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/al-hassanEng.pdf>.
- 2- The Prosecutor v., Bemba Gombo, Case ICC-PIDS-CIS-CAR-02-014/18_Eng , Updated: September 2018 ,available at: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/Bemba-et-alEng.pdf>.
- 3- The Prosecutor v. Germin Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui, Case No. 01/0401/07, 26 September 2008.
- 4- The Prosecutor v., Germain Katanga, Case ICC-PIDS-CIS-DRC-03-014/18_Eng Updated: 20 March 2018, available at: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/katangaEng.pdf>.
- 5- The Prosecutor v. , Mahmoud Mustafa Busyf Al-Werfalli ,Case ICC-PIOS-CIS-LIB-03-003/18 ,Updated: July 2018 ,available at: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/al-werfalliEng.pdf>.
- 6- The Prosecutor v. Ngudjolo Chui <https://www.icc-cpi.int/drc/ngudjolo/Pages/selected-records.aspx>.

7- The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Doc No. ICC-01/04-01/06, 29 January 2007.

8- The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, ICC-PIDS-CIS-DRC-01-

016/17_Eng Updated: 15 December 2017, available at: <https://www.icc>

[cpi.int/CaseInformationSheets/lubangaEng.pdf](https://www.icc.cpi.int/CaseInformationSheets/lubangaEng.pdf).

9- The Prosecutor v. William Samoei Ruto (Ruto) ICC-PIDS-CIS-KEN-01-

012/14_Eng Updated: April 2016 ,available at:

<https://www.icccpi.int/CaseInformationSheets/rutosangEng.pdf> .